

دوفصلنامه علمی مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی (فروغ وحدت)
سال پانزدهم / دوره جدید / شماره ۵۳ / بهار و تابستان ۱۳۹۹
صص ۹۶-۱۱۴ (مقاله پژوهشی)

شناسایی و تبیین موانع وحدت اسلامی با تأکید بر دیدگاه علمای مذاهب اسلامی

• محمد حسین مختاری

دانشیار مؤسسه آموزشی و پژوهشی امام خمینی (ره)

professor.mokhtari@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۳۹۹/۳/۶، تاریخ پذیرش: ۱۳۹۹/۶/۱۸

چکیده

وحدت از مهم‌ترین اصول و ارزشهای مورد تأکید قرآن و ائمه معصومان (ع) است. وحدت اسلامی در دوران معاصر به‌عنوان ضرورتی اجتناب‌ناپذیر در تعیین سرنوشت مسلمانان در عرصه سیاسی، فرهنگی و اجتماعی مطرح می‌شود که شکوفایی و توسعه امت اسلامی را فراهم می‌آورد. بنابراین، شایسته است مورد توجه نخبگان دینی و حکومتی و اندیشمندان فکری جهان اسلام قرار گیرد. فقها و علمای مذاهب اسلامی کشور نیز با تأکید بر اینکه تفرقه بین مذاهب اسلامی باعث می‌شود دشمنان اسلام از این تفرقه سود ببرند، بیان داشتند، حفظ وحدت در شرایط کنونی بیش از پیش ضروری است و وحدت اسلامی در جمهوری اسلامی ایران باید الگویی برای وحدت اسلامی در منطقه باشد، تا از گزند توطئه محورهای شرارت در امان بود. با توجه به اهمیت موضوع، نوشتار حاضر با روش اکتشافی - تحلیلی به شناسایی و تبیین موانع وحدت اسلامی با تأکید بر دیدگاه علمای مذاهب اسلامی پرداخته است؛ شایان ذکر است به‌منظور شناسایی مؤلفه‌های پژوهش به مصاحبه با ۳۵ نفر از علمای مذاهب اسلامی پرداخته شد و دیدگاه ایشان در خصوص موانع وحدت اسلامی اخذ شد. پس از استخراج نکات کلیدی در دیدگاه ایشان، نسبت به تجمیع و جرح و تعدیل مؤلفه‌ها اقدام شد و ۱۲ مؤلفه مبنای کار قرار گرفت. این مؤلفه‌ها مجدد به خبرگان پژوهش ارائه شد و سپس توسط آزمون دو جمله‌ای در نرم‌افزار SPSS مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. در ادامه نیز به تشریح و تبیین هر یک از مؤلفه‌ها پرداخته شد.

کلیدواژه‌ها: وحدت، وحدت اسلامی، تقریب مذاهب، امت اسلامی.

مقدمه

لزوم بازخوانی هم‌گرایی تاریخی امت اسلامی و بازشناسی تهدیدها، چالشها، امکانات و فرصتها، از ملزومات راهبردی تحقق وحدت امت اسلامی است؛ به‌ویژه آنکه اذهان تاریخی مسلمانان گواهی می‌دهد ممالک اسلامی در اعصار گذشته به‌رغم برخورداری از امکانات بالقوه و بالفعل مادی و معنوی نتوانسته‌اند به اتحاد و انسجام پایدار دست یابند. این چالش با ورود وهابیت و جریانات واپس‌گرای تکفیری که به جمودگرایی فکری و خشونت دامن زده است، بزرگ‌ترین چالش جهان اسلام در چند دهه اخیر را ایجاد کرده است. افراط‌گرایی و اندیشه‌های تکفیری و فرقه‌گرایی، قدرتهای استکباری را در آتش‌افروزی در جوامع اسلامی به‌شدت گستاخ کرده است، به‌گونه‌ای که نظام کفر جهانی با ایجاد و حمایت از گروههای تکفیری در برپایی جنگهای نیابتی، به نام اختلافات مذهبی کمر به نابودی امت اسلام بسته است.^۱

حقیقت آن است که نسیم خردگرایی و تعاملات میان فرهنگی و مذهبی در جهان اسلام وزیدن گرفته است و در این میان، آموزه‌های وحدت‌بخش قرآن کریم، تالو زیبای وحدت در سیره نبوی، انسجام‌گرایی در سیره اهل‌بیت(ع) و نیز رویکردهای وحدت محور علمای مذاهب اسلامی، به‌ویژه اندیشه‌ها و آرمانهای وحدت‌بخش امام خمینی(ره) و مقام معظم رهبری(مدظله‌العالی) به‌عنوان سلسله‌جنبان وحدت و بیداری اسلامی، چشم‌اندازی روشن بر تارک بلند وحدت‌گرایی در جهان اسلام افکنده است. بنابراین وحدت‌گرایی در امتداد مسیر الگوهای ماندگار، ارتقای وحدت پایدار و نقشه راه دستیابی به وحدت اسلامی است که با عزم و اراده پیروان مذاهب اسلامی در بهره‌گیری از فقه و کلام میان مذهبی (مقارن) و ظرفیت عظیم مسلمانان در رویارویی با جریانات ضد اسلامی به‌منصه ظهور خواهد رسید. در این میان افق مشترک

وحدت پایدار و نقشه راه دستیابی به وحدت اسلامی است که با عزم و اراده پیروان مذاهب اسلامی در بهره‌گیری از فقه و کلام میان مذهبی (مقارن) و ظرفیت عظیم مسلمانان در رویارویی با جریانات ضد اسلامی به‌منصه ظهور خواهد رسید. در این میان افق مشترک

وحدت پایدار و نقشه راه دستیابی به وحدت اسلامی است که با عزم و اراده پیروان مذاهب اسلامی در بهره‌گیری از فقه و کلام میان مذهبی (مقارن) و ظرفیت عظیم مسلمانان در رویارویی با جریانات ضد اسلامی به‌منصه ظهور خواهد رسید. در این میان افق مشترک

۱. «نقش استراتژی تقریب در تحقق وحدت اسلامی».

۲. درآمدی بر مبانی وحدت اسلامی، چالشها و فرصتها، صص ۲۳-۲۳۵.

۳. «آینده پژوهی روند همگرایی و وحدت دنیای اسلام».

۴. «موانع وحدت اسلامی از منظر حضرت زهرا(س)».

۵. «راهبردهای وحدت و تقریب مذاهب اسلامی؛ مروری بر رهنمودهای مقام معظم رهبری».

میان امت اسلامی از دیرباز مورد توجه بوده است. عالمان، مصلحان و احیاگران اندیشه دینی همواره بر این نکته تأکید داشته و شکوفایی مجدد تمدن اسلامی و اعتلای معنوی و مادی دولتهای اسلامی را در گرو اخوت اسلامی براساس باورهای مشترک دینی و قرآنی دانسته‌اند. وحدت و انسجام مسلمانان را می‌توان به سالهای نخستین بعثت پیامبر(ص) مرتبط نمود که در نخستین سال ورود به مدینه میان مهاجران و انصار پیمان برادری بست و در جنگ احد نیز که علّامی از اختلاف میان اصحاب احساس می‌شد، به یادآوری آیه صریح قرآن در پرهیز مسلمانان از اختلاف پرداخت و وحدت و یکپارچگی ایشان را حول حبل‌الله گوشزد نمود: «وَأَعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا وَاذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ كُنْتُمْ أَعْدَاءً فَأَلَّفَ بَيْنَ قُلُوبِكُمْ فَأَصْبَحْتُمْ بِنِعْمَتِهِ إِخْوَانًا وَكُنْتُمْ عَلَىٰ شَفَا حُفْرَةٍ مِنَ النَّارِ فَأَنْقَذَكُمْ مِنْهَا كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَهْتَدُونَ»^۶ «و همگی به ریسمان خدا [= قرآن و اسلام، و هرگونه وسیله وحدت]، چنگ زنید، و پراکنده نشوید! و نعمت (بزرگ) خدا را بر خود، به یاد آرید که چگونه دشمن یکدیگر بودید، و او میان دلهای شما، الفت ایجاد کرد، و به برکتِ نعمتِ او، برادر شدید! و شما بر لبِ حفره‌ای از آتش بودید، خدا شما را از آن نجات داد؛ این چنین، خداوند آیات خود را برای شما آشکار می‌سازد، شاید پذیرای هدایت شوید».

با تأمل در رفتار و اعمال دشمنان اسلام که با تزویر، زر و زور سعی در تفرقه‌افکنی در جامعه اسلامی و با تمامیت‌خواهی و خودبزرگ‌بینی سعی در انشقاق امت اسلامی دارند، بر محققان جوامع اسلامی لازم است ضمن توجه به راهبردها و سوء نیت‌های دشمنان مرتجع، به عوامل مؤثر بر وحدت اسلامی مبادرت نمایند. در پژوهش حاضر، با توجه به وقایع امروز جهان، نگارنده سعی در شناسایی موانع وحدت اسلامی با تأکید بر دیدگاه علمای مذاهب اسلامی دارد.

مفهوم شناسی وحدت و تقریب مذاهب اسلامی

وحدت در لغت به معنای یگانگی، یکپارچگی و یکی شدن است،^۷ اما در اصطلاح عبارت است از: اشتراک گروهی در یک مرام و مقصد؛ اشتراک همه افراد یک ملت در آمال و مقاصد که دین و مذهب را شامل می‌گردد.^۸ با تعریف مذکور، این مفهوم به دست می‌آید که وحدت، اتحاد همه مسلمانان برای رسیدن به هدفی واحد، مشترک و بزرگ است، در عین داشتن برخی اختلافات که باید تحت‌الشعاع آن هدف عظیم قرار گیرد و نیز تلاش همه مسلمانان برای اتحاد در مقابل دشمنان اسلام، و همچنین ایجاد وحدتی بین مسلمانان از جنس اسلام است؛ یعنی وحدتی اسلامی که لوازم آن ایجاد تفاهم و همبستگی کلی اسلامی در فرایندی مشخص است، همچنین نتیجه هرگونه اقدامات سیاسی و بین‌المللی آن، هماهنگ نمودن مسلمانان به سوی انسجام اسلامی بوده و ایجاد الفت، مودت و هم‌گرایی در بین جامعه اسلامی را منجر می‌گردد. بنابراین وحدت به معنی ایجاد سازوکارهای همگون، در عین داشتن برخی اختلافات است. مقصود از وحدت اسلامی این نیست که فرقه‌های اسلامی به خاطر اتحاد اسلامی، از اصول اعتقادی و غیراعتقادی خود صرف‌نظر نمایند و تنها مشترکات را بپذیرند؛ زیرا این کار نه منطقی است و نه عملی. چگونه ممکن است از پیروان یک مذهب خواست که به خاطر مصلحت وحدت اسلامی، از فلان اصل اعتقادی یا عملی خود که به اعتقاد آنان جزء اسلام است، صرف‌نظر نمایند؟ یعنی از او بخواهیم به خاطر اسلام، از جزئی از اسلام چشم‌پوشد و این امر غیرممکن است.^۹ در نهایت، وحدت اسلامی با مفهوم تقریب مذاهب اسلامی گره خورده است.

تقریب اسم مصدر به معنای نزدیک کردن و نزدیک گردانیدن است.^{۱۰} تقریب در مفهوم عام، جنبش نزدیکی

۷. الصحاح، ج ۲، صص ۵۴۷ و ۵۴۸.

۸. لغت‌نامه.

۹. امامت و رهبری، صص ۱۷-۲۰.

۱۰. لغت‌نامه.

ادیان است و در مفهوم خاص، حرکتی است که علمای مذاهب اسلامی آن را پایه‌گذاری کرده‌اند و هدف از آن نزدیک ساختن شیعیان و اهل سنت به یکدیگر و رفع اختلاف و گاه خشتی کردن دشمنی مسلمانان، به منظور متحد کردن آنان است. بنابراین مقصود از عنوان تقریب مذاهب اسلامی، تقریب پیروان مذاهب اسلامی است؛ زیرا تقریب دو مذهب، بدون در نظر گرفتن اتباع مذهب معقول نخواهد بود. تقریب مذاهب اسلامی، تقریب بین اتباع مذاهب، از راه بحثهای علمی، کلامی، تفسیری، حدیثی، اصولی و فقهی است و تقریب حقیقی با اجتماع عالمان و اندیشمندان مذاهب اسلامی برای طرح مسائل نظری اجتهادی در فضای سالم و به دور از تعصبات، امکان‌پذیر است. اجتماع علما و اندیشمندان برای دستیابی به حقایق و واقعیت‌های اسلام و همچنین درک و فهم رسالت امت اسلام در جهان معاصر، جهت بهره‌مندی پیروان مذاهب می‌باشد. شایان ذکر است که تقریب به معنای دست شستن از ارزشهای مذهبی نبوده و نیست و هیچ‌یک از علمای اسلام چنین برداشتی از تقریب ارائه نکرده‌اند، بلکه همواره بر اصول ثابت ارزشهای دینی و مذهبی تأکید داشته‌اند. بنابراین مفهوم تقریب مذاهب، هم‌گرایی پیروان مذاهب مختلف در عین وجود اختلافات مذهبی است؛ زیرا حذف اختلاف و تنوع فکری و مذهبی نه ممکن است و نه مطلوب؛ آنچه مطلوب و شدنی است، یافتن راهبردهای نظری و عملی برای مدیریت صحیح پدیده تعدد باورهای مذهب و جلوگیری از آسیبها و پیامدهای زیان‌بار واگرایی اسلامی است.

به گفته استاد مطهری، تقریب و وحدت به معنای یکی شدن مذهبی، اصلاً عملی نیست؛ زیرا وقتی در خود شیعه در مسئله فقاقت وحدت ایجاد نمی‌شود، چطور انتظار داریم همه فرقه‌ها را یکی کنیم؟ شهید مطهری در این زمینه می‌گوید: «اینکه همه فرقه‌ها جمع شوند و یک مذهب شوند و به خاطر اتحاد اسلامی از

اصول اعتقادی و یا غیراعتقادی خود صرف‌نظر کنند، نه منطقی است و نه عملی...»^{۱۱} بنابراین مقصود از تقریب، احیای اصل قرآنی اخوت و حذف موانع ساختگی روانی وحدت در میان شیعه و سنی است. امام خمینی (ره) شیعه و سنی را یکسان دانسته و معتقد است همه باهم برادر و برابرند: «ما با مسلمین اهل تسنن یکی هستیم، واحد هستیم، مسلمان و برادر هستیم... قضیه شیعه و سنی اصلاً در کار نیست».^{۱۲} همچنین باید گفت: جایگزینی واژه «تقریب» به جای کلمه «وحدت» نشان می‌دهد این حرکت، انحلال یا ادغام مذاهب نیست، بلکه مقصود این است که مذاهب، با حفظ استقلال و ماهیت خود، به یکدیگر نزدیک شوند؛ یعنی پایه‌های اساسی و اصول بنیادی این حرکت بر مسائل اصلی اسلام که مورد اتفاق همه مسلمانان است، متکی بوده و هست. از این رو، در تفکر دینی، هرگز مراد از تقریب مذاهب و وحدت جهان اسلام کنار نهادن هیچ‌یک از مذاهب نیست.

مقام معظم رهبری مراد از وحدت اسلامی را هم‌زیستی مسالمت‌آمیز پیروان مذاهب اسلامی تعریف کرده و می‌گوید: مراد ما از وحدت اسلامی، یکی شدن عقاید و مذاهب اسلامی نیست. میدان برخورد مذاهب و عقاید اسلامی و عقاید کلامی و عقاید فقهی که هر فرقه‌ای عقاید خودش را دارد و خواهد داشت، میدان علمی است، میدان بحث فقهی است میدان بحث کلامی است و اختلاف عقاید فقهی و کلامی می‌تواند هیچ تأثیری در میدان واقعیت زندگی و در میدان سیاست نداشته باشد. مراد ما از وحدت دنیای اسلام، عدم تنازع است: «وَأَطِيعُوا اللَّهَ وَرَسُولَهُ وَلَا تَتَّزِعُوا فَتَنَشُلُوا وَتَذْهَبَ رِيحُكُمْ...»^{۱۳} «و (فرمان) خدا و پیامبرش را اطاعت نمایید! و نزاع (و کشمکش) نکنید، تا سست نشوید، و قدرت (و شوکت) شما از

۱۱. امامت و رهبری، ص ۱۷.

۱۲. صحیفه امام، ج ۵، ص ۷۷.

۱۳. انفال، ۴۶.

میان نرود...»؛ یعنی تنازع و اختلاف نباشد، قرآن می‌فرماید: «وَاعْتَصِمُوا بِحَبْلِ اللَّهِ جَمِيعًا وَلَا تَفَرَّقُوا...»^{۱۴} «و همگی به ریسمان خدا [= قرآن و اسلام، و هرگونه وسیله وحدت]، چنگ زنید، و پراکنده نشوید...». اعتصام به حبل‌الله برای هر مسلمان یک وظیفه است، اما قرآن اکتفا نمی‌کند به اینکه ما را به اعتصام به حبل‌الله امر کند، بلکه به ما می‌گوید که اعتصام به حبل‌الله را در هیئت اجتماع داشته باشید. جمیعاً، همه باهم اعتصام کنید و این اجتماع و این اتحاد یک واجب است. مقصود این نیست که مذاهب، در یک مذهب حل شوند. بعضی کسان برای اینکه اتحاد مسلمین را تحصیل نمایند، مذاهب را نفی می‌کنند. نفی مذاهب مشکلی را حل نمی‌کند، اثبات مذاهب، مشکلات را حل می‌کند همین مذاهبی که هستند هرکدام در منطقه خودشان، امور معمولی خودشان را انجام دهند اما روابطشان را با یکدیگر حسنه کنند. اگر ما می‌گوییم که شیعه و سنی در کنار هم بگیرند؛ یعنی شیعه، شیعه بماند، سنی هم سنی بماند، ما چه موقع به عالم تسنن گفته‌ایم که منظورمان از وحدت این است که شما شیعه بشوید؟ ما چنین چیزی نگفته‌ایم. هرکس خواست شیعه بشود از طریق علمی و از راه مباحثات عالمانه شیعه بشود، آنها هم آزادند که بروند کار خودشان را بکنند ما نمی‌گوییم شما مذهب را عوض کن، ما می‌گوییم شیعه و سنی باید همیشه سر عقل باشند همچنان‌که بحمدالله در دوران انقلاب اسلامی در کشور ما مشاهده شد. وحدت یعنی اینکه پیروان این دو مذهب باهم برادر باشند و احساس برادری بکنند، نه اینکه شیعه، سنی و سنی، شیعه بشود، بلکه وحدت به معنای احساس برادری است و اینکه هر طرفی احساس کند که دیگری هم مسلمان است و حق اسلامی او را بر گردن خود احساس کند و متقابلاً او هم به همین ترتیب عمل نماید.^{۱۵}

اتحاد و وحدت اسلامی از منظر قرآن کریم

اتحاد به معنای یکی شدن، از ریشه «وحد» به مفهوم یکتایی و یگانگی است.^{۱۶} قرآن کریم به مسئله اتحاد امت اسلامی، از دیدگاه اجتماعی آن، نگریده و بر اهمیت اتحاد میان جهانیان، ادیان، مسلمانان و نهاد خانواده تأکید کرده است و پیوند میان دلهای مؤمنان را نوعی تصرف الهی برمی‌شمارد و برای ایجاد و حفظ چنین یگانگی، ارسال پیامبران به همراه شرایع را ضروری می‌داند و برای برقراری یگانگی و نیز حفظ آن، راهکارهای گوناگونی را پیش‌بینی کرده است. وحدت اسلامی در دوران معاصر، با توجه به شرایط حاکم بر جهان و دنیای اسلام، به‌عنوان یک ضرورت اجتناب‌ناپذیر درآمده و با سرنوشت مسلمانان در عرصه اجتماعی - سیاسی گره خورده است. البته برای تحقق اتحاد و انسجام اسلامی، لازم نیست که امت اسلامی و بزرگان دینی مذاهب مختلف اسلامی، دست از اختلافات مذهبی خود برداشته، یک مذهب مشترک را برگزینند، بلکه مسلمانان می‌توانند با حفظ موارد اختلاف و با تکیه بر عناصر مشترک قرآنی و دینی، اتحاد اسلامی را تشکیل دهند.

ضرورت بهره‌گیری از روشها و سازوکارهای مطرح شده در قرآن کریم، به‌عنوان کتابی که هیچ‌گونه گمان و تردیدی در آن راه نمی‌یابد، برای دستیابی به جامعه مطلوب و برتر و به دور از تشتت و آشفتگی، امری انکارناپذیر است؛ زیرا آیات قرآن با هدف ایجاد، تقویت و صیانت از اتحاد امت اسلامی و رسیدن به تمدن نوین اسلامی نازل شده‌اند. حتی در امور به ظاهر عبادی و شخصی، نیز ناظر به مباحث انسجام اسلامی و کارکردهای اجتماعی هستند. پس قرآن می‌کوشد تا نه تنها افراد و اشخاصی را به تکامل برساند، بلکه نوع بشر را در طریق هدایت قرار دهد و آنان را به کمال برساند. از این رو، خطاب قرآنی همواره عام بوده و در بسیاری از موارد، مردم به‌عنوان «ناس» مخاطب

۱۴. آل عمران، ۱۰۳.

۱۵. «بیانات در دیدار با میهمانان شرکت‌کننده در کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی».

قرار گرفته‌اند. در مواردی که خطاب آیات خاص مؤمنان است، به معنای جامعه ایمانی است که شامل همه افراد بشر، بدون تفاوت در جنسیت، ملیت، خون و نژاد است.^{۱۷}

تأکید بسیار قرآن بر مسائل بینشی است؛ زیرا بینش و نگرش صحیح برای تقویت انسجام اسلامی، نقش بسیار حساسی در آینده استراتژیک جوامع اسلامی دارد. بنابراین، توحید محور بینشی آیات قرآن قرار می‌گیرد، تا همگان بر مبنای اصل بنیادین، بتوانند در راستای تشکیل امت واحده اسلامی حرکت نمایند. در قرآن برای اتحاد امت اسلامی، آیین برادری به‌عنوان گزاره مهم وحدت‌آفرین، مطرح گردیده است. مراد از وحدت و اخوت اسلامی که در منابع و متون دینی بیان شده، آن وحدتی است که بشریت را به‌سوی خدای واحد و هدف واحد سوق دهد. قرآن با آیه «إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ فَأَصْلِحُوا بَيْنَ أَخَوِيكُمْ وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ»^{۱۸} «مؤمنان برادر یکدیگرند؛ پس دو برادر خود را صلح و آشتی دهید و تقوای الهی پیشه کنید، باشد که مشمول رحمت او شوید»، پیروان خود را به لطیف‌ترین مهر و دوستی و زیباترین مساوات رهنمایی کرده و در آیات متعدد قرآن وحدت و انسجام اسلامی را یادآوری نموده است: «وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ»^{۱۹} «و این امت شما امت واحدی است؛ و من پروردگار شما هستم؛ پس، از مخالفت فرمان من بپرهیزید!»،

«... وَاعْتَصِمُوا بِاللَّهِ هُوَ مَوْلَاكُمْ فَنِعْمَ الْمَوْلَىٰ وَنِعْمَ النَّصِيرُ»^{۲۰} «و به خدا (و کتاب او) متوسل شوید، که او مولی (و پادشاه و نگهبان و حافظ و ناصر) شماست و نیکو مولی و نیکو ناصری است»، «... أَقِيمُوا الدِّينَ وَلَا تَتَفَرَّقُوا فِيهِ...»^{۲۱} «... دین را برپا

دارید و در آن تفرقه ایجاد نکنید...» و «وَلَا تُكُونُوا كَالَّذِينَ تَفَرَّقُوا وَاخْتَلَفُوا مِنْ بَعْدِ مَا جَاءَهُمُ الْبَيِّنَاتُ وَأُولَٰئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ»^{۲۲} «و مانند کسانی نباشید که پراکنده شدند و اختلاف کردند؛ (آن هم) پس از آنکه نشانه‌های روشن (پروردگار) به آنان رسید! و آنها عذاب عظیمی دارند».

مقوله استکبارستیزی و گفتنمان حمایت از مظلومان، برگرفته از آیات وحدت‌بخش اخوت و برادری در قرآن است، پس اگر دشمنان اسلام متعرض امت اسلامی گردند، ضرورت مواجهه و مقابله امت اسلامی با دشمنان اسلام، بیش از پیش آشکار می‌گردد. در قرآن کریم، وجود آموزه‌های مشترک دینی، به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه وحدت امت اسلامی مدنظر است. از این نظر قرآن هیچ عنصری مهم‌تر از عنصر دینی برای تحقق وحدت اسلامی قابل تصور نخواهد بود. از این رو، این کتاب آسمانی اولین راهکار وحدت را تکیه بر عناصر مشترک دینی می‌داند: «قُلْ يَا أَهْلَ الْكِتَابِ تَعَالَوْا إِلَىٰ كَلِمَةٍ سَوَاءٍ بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ أَلَّا نَعْبُدَ إِلَّا اللَّهَ وَلَا نُشْرِكَ بِهِ شَيْئًا...»^{۲۳} «بگو ای اهل کتاب! بیاید به‌سوی سخنی که میان ما و شما یکسان است؛ که جز خداوند یگانه را نپرستیم و چیزی را همتای او قرار ندهیم...». آیاتی که بر وحدت اسلامی دلالت دارند، محدود به موارد فوق نمی‌شود، بلکه آیات متعدد بر اهمیت وحدت اسلامی دلالت دارند.

وحدت اسلامی در میان علمای مذاهب اسلامی
با تأمل در سیر تاریخی ایجاد وحدت و تقرب در بین مسلمانان، درمی‌یابیم علمای ربانی مذاهب مختلف اسلامی در گذشته و حال، با شناسایی و رفع موانع موجود، در مسیر گسترش روزافزون وحدت مسلمانان گام برداشته و اثبات نموده‌اند که مشکلات بین مسلمانان، نه تنها مشکلاتی ریشه‌ای و بنیادین نیست، بلکه در بسیاری از مبانی نظری و عمیق

۱۷. درآمدی بر مبانی وحدت اسلامی، چالشها و فرصتها، صص ۶۳-۱۸۲.

۱۸. حجرات، ۱۰.

۱۹. مؤمنون، ۵۲.

۲۰. حج، ۷۸.

۲۱. شوری، ۱۳.

۲۲. آل عمران، ۱۰۵.

۲۳. آل عمران، ۶۴.

اسلامی، دارای اشتراک فراوانی هستند. به رغم شدت گرفتن اختلاف فکری علمای مذاهب گوناگون، تعامل میان فرهنگی با چاشنی محبت و همدلی، به وفور نزد علمای اسلامی مشاهده می‌شود. برخی از ایشان فقه مذاهب دیگر را تدریس می‌کردند و روشهای مذاهب دیگر را به مذهب خود تعمیم می‌دادند و برخی نیز از یکدیگر اجازه [نقل حدیث] طلب می‌کردند. در این راستا، مجموعه آثار بسیار غنی در عرصه فقه تطبیقی و نقل دیدگاههای دیگران وجود دارد.

تعامل میان فرهنگی در قالب دادوستد علمی از قبیل آموزش، تدریس، گفتگو، مباحثه، بهره‌گیری از منابع و پژوهشها و نقد دیدگاههای یکدیگر صورت می‌پذیرفت. از جمله، شیخ صدوق در سرزمینهای گوناگون به گشت و گذار می‌پرداخت و در محضر علمایی با مذاهب مختلف از جمله حاکم ابومحمد بکر بن علی حنفی شافعی^{۲۴} و ابومحمد محمد بن ابی‌عبدالله شافعی فرغانی حضور می‌یافت. شیخ مفید در بغداد به گفتگو و مباحثه با علمایی از همه مذاهب می‌پرداخت^{۲۵} و همواره در صدد آموختن بود. شیخ طوسی در کتاب الخلاف از دیدگاههای دیگر مذاهب از جمله مذهب شافعی در کمال بی‌طرفی بهره برده است، تا جایی که سبکی گمان برده او از علمای مذهب شافعی است و او را در ردیف علمای ایشان ذکر کرده است. هرچند خود اعتراف کرده که وی فقیه شیعه و از مصنفان آنها است، ولی می‌گوید: «به مذهب شافعی گرایش داشت»^{۲۶}. شیخ طوسی به نقل از امام صادق(ع)، می‌گوید: «اگر موردی پیش آمد و حکم آن را در روایات نقل شده از ما نیافتید، به آنچه از امام علی(ع) روایت شده، روی آورید و به آن عمل کنید»^{۲۷}. همچنین ابن فوطی از علمای اهل سنت حنبلی، به عنوان شیعه شناخته شده است.^{۲۸} خطیب

بغدادی نیز یادآور شده که سیره سلف اهل سنت، بهره‌گیری از روایات شیعیان «تفه» است.^{۲۹} شیخ طوسی از علمای اهل سنت همچون ابوالحسن بن سوار مغربی، محمد بن سنان و قاضی ابوالقاسم تنوخی بهره می‌گرفت.^{۳۰} ابن‌ادریس از علمای بزرگ شیعی، به مجموعه‌ای از علمای اهل سنت درس می‌داد. شهید اول با علمای دوره خود زندگی می‌کرد و مجالس وی غالباً از جمهور علما (اهل سنت) که با آنها حشر و نشر زیادی داشت، خالی نبود.^{۳۱} او در یکی از اجازه‌های نقل روایت خود، گفته است که از حدود ۴۰ شیخ از علمای اهل سنت روایت می‌کند.^{۳۲} از علمای شاخص در زمینه گفتگوی میان فرهنگی باید به «شیخ شلتوت» عالم، فقیه، مفسر و مجاهد مصری که یکی از پیشگامان فرهنگ تقریب در میان جوامع اسلامی بوده است و نیز «آیت‌الله بروجردی» مرجع تقلید وقت شیعیان، اشاره کرد. آیت‌الله بروجردی، آن قدر به این مهم اصرار داشت که در کشور مصر، همایش تقریب مذاهب برگزار کرد و ۵۰ تن از عالمان سرشناس اهل سنت را به آن فراخواند. اصرار بر همین اعتقادات بود که باعث شد شیخ شلتوت که بنیان‌گذار دانشگاه الأزهر مصر است، فتوایی تاریخی را مبنی بر اینکه «عمل کردن به قول ائمه اطهار(ع) مجزی است»، صادر کند و بر مقبولیت عمل شیعیان صحه بگذارد. شیخ شلتوت، پس از این ملاقاتها، فتوای تاریخی خویش را در به رسمیت شناختن مذهب جعفریه اثنی عشری اعلام می‌دارد: «عمل کردن به دستورات مذهب جعفریه که به مذهب امامیه اثنا عشریه معروف است، مانند سایر مذاهب اهل سنت، شرعاً جایز است». می‌توان این فتوا را بزرگ‌ترین رویداد در روابط بین مذاهب

۲۹. همان.

۳۰. کتاب الاجازات.

۳۱. أعيان الشيعة، ج ۱۰، ص ۶۲.

۳۲. أمل الآمل، ج ۱، ص ۱۰۳.

۲۴. معانی الأخبار، ص ۴۳.

۲۵. رک: تهذیب الأحکام.

۲۶. طبقات الشافعية الكبرى، ج ۴، ص ۱۲۶.

۲۷. رک: عدة الأصول، ج ۱، ص ۱۳۹.

۲۸. أثر الأدلة المختلف فيها في الفقه الإسلامي، ص ۸۰.

در قرون اخیر دانست.^{۳۳}

از علما و بزرگان اهل سنت در عصر حاضر می توان به شیخ محمد غزالی، علامه اقبال لاهوری، علامه مودودی پاکستانی، حسن البناء، سید قطب مصری و مولانا عبدالعزیز اشاره کرد. همچنین از بزرگان شیعه می توان از امام خمینی، امام موسی صدر، شیخ محمدجواد مغنیه، استاد مرتضی مطهری، آیت الله سید محمود طالقانی و آیت الله سید محمد حسینی بهشتی نام برد.^{۳۴}

مقام معظم رهبری در امر گفتگو و اتخاذ مواضع وحدت بخش در میان مسلمانان، جزء سرآمدان روزگار معاصر می باشد. ایشان در پاسخ به استفتایی از سوی علمای شیعه منطقه احساء عربستان سعودی، مبنی بر اینکه نظر خود را درباره اهانت و توهین به همسر پیامبر ام المؤمنین عایشه اعلام کند، فرمود: «اهانت به نمادهای برادران اهل سنت از جمله اتهام زنی به همسر پیامبر [عایشه] حرام است. این موضوع شامل زنان همه پیامبران می شود». ایشان در باب گفتگوی بین مذاهب مختلف مسلمانان فرمود: «علمای شیعه و سنی باهم جلسه بگذارند، تفاهم کنند، باهم حرف بزنند. ما کارهای مشترکی داریم. شما فقه خودت را تبیین کن، تدریس کن، شما هم فقه خودت را تبیین کن، تدریس کن. شما فقه جعفری بگو، شما فقه شافعی بگو. عقایدتان را داشته باشید، اما کارهای مشترک هم می توانید بکنید».^{۳۵}

فرهنگ گفتگو، نقش شگرفی در پیشبرد اهداف تقریبی ایفا خواهد نمود، بنابراین ضرورت آن برای همه مسلمانان آشکار است. از این رو، تعاملات میان فرهنگی در عصر حاضر و بازگشت علمای مذاهب اسلامی به رویکرد تسامح محور علمای پیشین، می تواند بسیاری از توطئه های دشمنان اسلام مبنی

بر ترویج فرقه گرایی را بی اثر نماید.

پیشینه تحقیق

با مروری بر پیشینه پژوهشهای صورت گرفته در این حوزه، چنین به دست می آید که پژوهشهای متعددی برای شناسایی و تبیین مؤلفه های مؤثر بر وحدت اسلامی به نگارش درآمده و هریک از مطالعات از منظری خاص به این مؤلفه ها پرداخته اند:

قائدی و گلشنی،^{۳۶} کوشیده اند به ترسیم چالشهای درونی و بیرونی وحدت جهان اسلام بپردازند. از این رهگذر، روندهای موجود در جهان اسلام تبیین شده است، تا مشخص کنند آیا وضعیت موجود، حاکی از هم گرایی دنیای اسلام است یا واگرایی؟ پرسشی که این پژوهش دنبال می کند، این است که براساس واقعیتهای موجود در نظام بین الملل و روندهای دنیای اسلام، آیا در آینده امکان تحقق وحدت جهان اسلام وجود دارد؟ این پژوهش با استفاده از روش آینده پژوهی به نتایجی دست یافته است. واکاوی وضعیت موجود در جهان اسلام، حکایتگر آن است که به علت تضاد منافع دولتهای اسلامی، حداقل در کوتاه مدت، شاهد وحدت مسلمانان نخواهیم بود و برای برون رفت از این وضعیت باید طرح وحدت دنیای اسلام، ابتدا مورد اجماع نخبگان فکری و حکومتی جهان اسلام قرار گیرد و سپس اقدامات عملی و برنامه های مشترک جایگزین ترویج خصومت و افراطی گری شود.

عابدی و پوررستمی،^{۳۷} با بررسی گذرای تاریخ اسلام نشان داده اند که هیچ عاملی به اندازه اتحاد و انسجام نتوانسته است موجبات قدرت، شوکت و پیشرفت ملتها را رقم بزند. از سوی دیگر، اختلاف و تفرقه بزرگ ترین عاملی به شمار می رود که پیوسته مانع اعطای خیر و رحمت الهی بر امم شده و خواهد شد. چنانچه امام علی (ع) فرمود: خداوند سبحان به هیچ

۳۶. «آینده پژوهی روند همگرایی و وحدت دنیای اسلام».

۳۷. «نگرشی بر انسجام اسلامی از منظر امام علی (ع)».

۳۳. شیخ محمود شلتوت *تلا به دار تقریب*، صص ۱۹۷ و ۱۹۸.

۳۴. *پیشوایان تقریب: آیت الله العظمی بروجردی و شیخ محمود شلتوت*، ص ۱۶۸.

۳۵. «بیانات در جمع روحانیان شیعه و اهل سنت کرمانشاه».

امتی چه از گذشتگان و چه از آیندگان به واسطه تفرقه و اختلاف خیری اعطا ننموده و نخواهد کرد.^{۳۸} از این رو این مطالعه سعی دارد موضوع وحدت اسلامی را از حیث علمی و عملی مورد بررسی قرار دهد؛ به طوری که ابتدا به ضرورتها و بایسته‌های وحدت از منظر امام علی(ع) می‌پردازد و اهمیت مسئله را تبیین و تشریح می‌کند، تا با معرفت و شناخت بیشتر، راه را برای هدف خود هموارتر نماید. سپس ضرورت انسجام اسلامی را از حیث عقلی مطرح می‌نماید و نشان می‌دهد که وحدت و اتحاد علاوه بر یک واجب و ضرورت نقلی، یک اصل و ضرورت عقلی نیز هست. آثار و تبعات اتحاد بخش مهم دیگری است که امام علی(ع) از طریق عقل، نقل و تجربه به تبیین آنها پرداخته است. در ادامه، این نوشتار به بیان چالشها و موانع بیرونی و درونی و مصادیق هریک می‌پردازد. در پایان نیز یکی از راهکارهای عملی انسجام که همان تدوین منشور وحدت اسلامی است، پیشنهاد و به عناصر کلیدی آن پرداخته شده است.

عبدی،^{۳۹} به وحدت اسلامی از منظر شاعران عرب پرداخته است. احمد محرم از جمله شاعرانی است که در جای جای دیوانش نمایه‌های دعوت به وحدت اسلامی به چشم می‌خورد. هدف از پردازش شعری از منظر رخدادهای وحدت‌جویانه، تبیین نحوه نگرش شاعر به مقوله وحدت و اتحاد، و بیان تکیه‌گاههای محوری اندیشه او در طرح چنین مضامینی است. نتایج پژوهش نشان می‌دهد مسائلی چون نقد شرایط اسفناک سیاسی و اجتماعی حاکم بر بلاد عربی، ارائه الگوی کلان وحدت اسلامی و نه وحدت عربی صرف، برجسته‌سازی جلوه‌های حماسی و شور عربیت به‌عنوان عاملی انگیزشی برای تثبیت مقوله وحدت، و استناد به آموزه‌های قرآن کریم به‌عنوان پشتوانه‌ای سترگ برای عینیت بخشی به مضامین وحدت‌گرایانه

۳۸. نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶.

۳۹. «واکاوی مؤلفه‌های وحدت اسلامی در اشعار احمد محرم».

مطمح نظر شاعر بوده است. نگارنده در این پژوهش با تکیه بر روش کتابخانه‌ای به تبیین تکیه‌گاههای شعری احمد محرم در حوزه مضامین وحدت‌گرایانه می‌پردازد.

لکزایی،^{۴۰} به بررسی موانع وحدت اسلامی از منظر حضرت زهرا(س) پرداخته است. به این منظور، از روش اکتشافی تحلیلی استفاده کرده و به این نتیجه دست یافته است که از منظر آن حضرت، عدم اعتقاد واقعی به توحید، انحراف از مسیر اسلام ناب و لغزش در انتخاب رهبر شایسته، مهم‌ترین موانع ایجاد وحدت در جامعه اسلامی محسوب می‌شوند و موجب هدم ظرفیتهای مثبت جامعه اسلامی می‌گردند.

نورائی و صحرایی،^{۴۱} به بررسی مبانی قرآنی اندیشه تقریبی ملا سعید نوری پرداخته‌اند. از نظر ایشان، وحدت یکی از مهم‌ترین آموزه‌های اسلام است. به باور بسیاری از اندیشمندان، تحقق وحدت امت اسلام، عامل بازگشت شکوه و عظمت به آن است. ملا سعید نوری عارف کردتبار ترکیه، از جمله مصلحان معاصر است که تلاش علمی درخور در زمینه وحدت دارد. این نوشتار که به شیوه توصیفی - تحلیلی نگاشته شده، می‌کوشد، تا با تمرکز بر اثر معروف نوری رسائل النور، اهم مبانی قرآنی این دانشمند را در زمینه وحدت به بحث نشیند. براساس نتیجه پژوهش، مهم‌ترین این مبانی عبارتند از: ایمان به خدا، پیروی از رهبر واحد، پایبندی به اخلاق اسلامی و توجه به تفقه و اجتهاد.

ساورسغلی،^{۴۲} راهبردهای وحدت و تقریب مذاهب اسلامی را از منظر رهنمودهای مقام معظم رهبری مورد بررسی قرار داده است. بدون تردید امروز وحدت میان امت اسلامی که اعم از ملتها و دولتهای اسلامی است، از ضروری‌ترین نیازهای مسلمانان در برابر دشمنان قسم خورده به‌ویژه استکبار جهانی و صهیونیسم بین‌المللی

۴۰. «موانع وحدت اسلامی از منظر حضرت زهرا(س)».

۴۱. «بررسی مبانی قرآنی اندیشه تقریبی ملا سعید نوری».

۴۲. «راهبردهای وحدت و تقریب مذاهب اسلامی؛ مروری بر

رهنمودهای مقام معظم رهبری».

به شمار می‌رود. هم‌اکنون در کشورهای اسلامی شاهد وحشتناک‌ترین و تأسف‌بارترین صحنه قتل‌عام مسلمانان توسط یکدیگر می‌باشیم که با توطئه‌ها و نقشه‌های دشمنان طراحی شده و به دست مزدوران تکفیری در جریان است. یقیناً این تلاش دشمنان در راستای مقابله با موج بیداری اسلامی است که منطقه را فرا گرفته و می‌رود تا تمدن اسلامی را احیا و جهان تشنه معنویت حقیقی را سیراب سازد. رهبران مذهبی و عالمان دینی، در رأس آنان امام خمینی (ره) و مقام معظم رهبری در طول بیش از سه دهه بعد از انقلاب، همواره تلاش و همت خود را برای تحقق آرمان وحدت امت اسلامی و تقریب بین مذاهب به‌کار برده‌اند و به شکرانه الهی این تلاشها ثمرات ارزشمند فراوانی داشته است که از جمله شیرین‌ترین آنها، نفرت جهان اسلام از قدرتهای استکباری و آغاز نهضت بیداری اسلامی در منطقه می‌باشد. در این مقاله نویسنده سعی نموده با توجه به حجم و ظرفیت مقاله و بضاعت علمی، اهتمام ویژه مقام معظم رهبری برای ایجاد وحدت و تقریب مذاهب اسلامی را که ناشی از دغدغه‌های ایشان در خصوص سرنوشت مسلمانان است، ترسیم نموده و تدابیر و رهنمودهای ایشان را مطرح و مورد بررسی قرار دهد. از این رو، در این نوشتار مباحثی همچون مفهوم و مقصود وحدت، ضرورت و اهمیت تقریب مذاهب، راهبردها و راهکارهای تحقق وحدت، موانع تقریب، ظرفیتهای جهان اسلام، راهبرد و اهداف دشمن در تعمیق اختلاف، وظیفه طیفهای مختلف جوامع اسلامی، و ... مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

رجبی،^{۴۳} نیز به راهبردهای اتحاد جهان اسلام با توجه به دیدگاههای مقام معظم رهبری پرداخته است. بر طبق دیدگاه مقام معظم رهبری در شرایط کنونی که نظام بین‌الملل در حال تغییر است، مسئله اتحاد جهان

۴۳. «راهبردهای اتحاد جهان اسلام با ابتدای بر دیدگاههای مقام معظم رهبری (مدظله العالی)».

اسلام بسیار با اهمیت و تأثیرگذار بر آینده جهان اسلام خواهد بود. بنابراین، در این مقاله سعی می‌شود تا ضمن بررسی آراء و نظرات ایشان، راهبردهای دستیابی به شکل‌گیری اتحاد دنیای اسلام، با توجه به نقاط ضعف، قوت، فرصتها و تهدیدهای پیش روی دنیای اسلام در آستانه تغییر شکل و ماهیت نظام جهانی و ایجاد نظم جدید جهانی، تبیین شود. شیوه تحقیق، روش ترکیبی است، بدین ترتیب که از روش تحلیل محتوا برای شناسایی و دسته‌بندی کدها و مقولات و از روش SWOT به منظور شناخت و دسته‌بندی راهبردهای ارائه شده در بیانات مقام معظم رهبری در خصوص نقاط قوت، ضعف، فرصتها و تهدیدهای اتحاد جهان اسلام استفاده شده است. با بررسی هرکدام از موارد اشاره شده در روش SWOT در بیانات مقام معظم رهبری، مشخص گردیده که از نظر ایشان جهان اسلام دارای نقاط قوت زیادی است که در این مقاله به ۱۱ مورد از آنها اشاره شده است. ایشان با نگاهی جامع به زوایای مختلف دنیای اسلام، فرصتهای پیش روی جهان اسلام را نام می‌برد که به ۱۳ مورد از آنها در این مقاله پرداخته شده است. در این راستا مقام معظم رهبری طی سالهای گذشته راهبردهایی را برای برطرف کردن نقاط ضعف، بهره‌گیری بیشتر از نقاط قوت و تبدیل تهدیدها به فرصتها بیان داشته است که ویژگیهایی همچون واقع‌گرایی همراه با آرمان‌گرایی و عمل‌گرایی همراه با رویکرد انتقادی نسبت به وضع موجود، در آن مشاهده می‌شود.

قاسمی و حسینی،^{۴۴} به جایگاه وحدت و انسجام در اسلام با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری پرداخته‌اند. بر مبنای تعالیم اسلام، وحدت اسلامی، یکی از مهم‌ترین ایده‌ها و آرمانهای موردتوجه هر مسلمان آزاده‌ای از صدر اسلام تاکنون است. در

۴۴. «جایگاه وحدت و انسجام در اسلام با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری».

جهان هستی اصل بر وحدت است و مبدأ آفرینش نیز عین وحدت است. در حقیقت وحدت، مهم‌ترین عامل اقتدار امت اسلامی است. از این رو، بیشترین تیرهای زهرآگین دشمنان نیز به همین سو نشانه رفته است. اتحاد و انسجام اسلامی اهمیت بسیاری دارد. از دیدگاه مقام معظم رهبری، زمانی که وحدت، اولاً؛ سبب از بین رفتن اختلافات شود، ثانیاً؛ حاکمیت اسلامی را به همراه داشته باشد، حائز اهمیت است. وحدت را می‌توان به نبودن تفرقه، نفاق، درگیری و کشمکش و نیز وحدت اسلامی را به معنای همزیستی مسالمت‌آمیز پیروان مذاهب اسلامی تعریف کرد. مقام معظم رهبری به موضوع وحدت چنان اهمیتی می‌دهد که آن را به‌عنوان مسئله‌ای استراتژیک و نه تاکتیکی معرفی می‌کند. ایشان همواره علما، روشنفکران، برجستگان سیاسی و آحاد امت اسلامی را به وحدت ذیل دستورها و آموزه‌های قرآن کریم و ارادت و محبت به پیامبر اسلام (ص) دعوت کرده است. ایشان به‌عنوان پیشگام وحدت اسلامی بوده و نقش پررنگی را در تقویت یکپارچگی امت اسلامی ایفا کرده است. در این مقاله به‌مرور بیانات راهبردی مقام معظم رهبری در مورد وحدت اسلامی پرداخته شده است.

معتد لنگرودی و بارانی،^{۴۵} نیز راهبردهای دستیابی به بینش وحدت اسلامی در کلام رضوی را مورد کاوش قرار داده‌اند. دستیابی به بینش وحدت اسلامی و تشکیل امت واحده که مبنای قرآنی دارد، از دیرباز مورد توجه پیامبر اکرم (ص) و امامان معصوم (ع) بوده است. از این رو، در عصر امام رضا (ع) و در پی گسترش بحث‌های کلامی، موقعیتی پیش آمد که امام توانست با استفاده از شرایط موجود، با بزرگان ادیان و مذاهب اسلامی مباحثه و مناظره کند و گامی در جهت اتحاد میان مسلمانان بردارد. این مقاله با انگیزه یافتن راهبردهای دستیابی به وحدت اسلامی با توجه به کلام رضوی به نگارش درآمده است. از این منظر،

پرسش این پژوهش آن است که راهبردهای دستیابی به وحدت اسلامی در کلام امام رضا (ع) چیست و چگونه می‌توان به آن نائل شد. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی و از نوع بنیادی است که با مطالعه کلام رضوی، راهبردهای رسیدن به وحدت اسلامی آشکار شده است. مطالعه و بررسی کلام امام رضا (ع) به انگیزه شناسایی راهبردهای وحدت اسلامی نشان داد ایشان در برابر خلافت عباسی در شرایط مختلف با سخنان بجا و اقدام صحیح خود، میان مسلمانان برابری و یکدلی برقرار و بر فرهنگ همدلی، اتحاد و وحدت اسلامی میان تمام مسلمانان تأکید کرده است. مهم‌ترین راهبردهایی که امام رضا (ع) در احادیث خود در زمینه وحدت اسلامی بیان داشته است، عبارتند از: بینش توحیدی، تأکید بر قرآن، تمسک به سیره نبوی، توجه به آرمان مهدویت‌گرایی، مداومت بر ذکر صلوات بر محمد (ص) و خاندان مطهرش (ع)، توجه دادن به اصول و مبانی وحدت در مناظره‌ها و اخوت ایمانی.

قاسمی آرانی و خرم آبادی آرانی،^{۴۶} به تشریح مفهوم وحدت اسلامی از منظر امام علی (ع) پرداخته‌اند. وحدت و همبستگی میان مسلمانان، از مسائل بسیار مهم و اساسی است که کلام خدا و سنت نبوی، بر آن تأکید فراوان نموده‌اند. امام علی (ع) وحدت اسلامی را از نعمتها و موهبت‌های الهی می‌داند و معتقد است: تنها عامل وحدت‌آفرین در جامعه اسلامی، قرآن کریم و نبوت پیامبر اکرم (ص) است. اهتمام آن حضرت به این مسئله مهم و تحقق آن، بسیار است، تا جامعه اسلامی دچار تفرقه و پراکندگی نگردد. نوشتار حاضر پژوهشی توصیفی - تحلیلی با هدف شناسایی زوایای گوناگون وحدت اسلامی در اندیشه امام علی (ع) است که به شیوه‌ای نظام‌مند به رشته تحریر درآمده است. در این نوشتار با نشان دادن راهکارهای عملی امام علی (ع)، در تحقق این اصل اسلامی، این نتیجه حاصل می‌شود که وحدت و انسجام میان مسلمانان از جمله

۴۵. «راهبردهای دستیابی به بینش وحدت اسلامی در کلام رضوی».

۴۶. «بازخوانی مفهوم وحدت اسلامی در نهج البلاغه».

مذاهب اسلامی که به روش گلوله برفی انتخاب شده بودند، به موانع وحدت اسلامی به حد اغنا دست یافته شد. شایان ذکر است، از مصاحبه‌های صورت گرفته با خبرگان پژوهش، مؤلفه‌های متعددی استخراج شد که با حذف مؤلفه‌های مشابه و جرح و تعدیل و بعضاً ادغام برخی مؤلفه‌ها، در نهایت به ۱۲ مؤلفه به‌عنوان موانع وحدت اسلامی اکتفا شد. سپس مجدد ۱۲ مؤلفه نهایی، جهت اظهارنظر نهایی خبرگان به ایشان ارائه شد و نظر ایشان در مورد مؤلفه‌ها از کاملاً مخالفم (مقدار ۱) تا کاملاً موافقم (مقدار ۵) در طیف ۵ عاملی لیکرت دریافت شد. مقادیر آماری توسط نرم‌افزار SPSS^{۵۰} و آزمون دوجمله‌ای^{۵۱} مورد تحلیل قرار گرفت که در یافته‌های تحقیق به آن پرداخته شده است.

یافته‌های تحقیق

نتایج بررسی داده‌های جمع‌آوری شده به‌وسیله آزمون دوجمله‌ای در نرم‌افزار SPSS با نقطه برش ۳ مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است. در صورتی که سطح معناداری متناظر با هر مؤلفه بزرگ‌تر - مساوی با ۰/۰۵ باشد، به این معنی است که بر طبق نظر خبرگان، مؤلفه ذکر شده باید کنار گذاشته شود. بر طبق جدول ۱، از بین ۱۲ مؤلفه استخراج شده، سطح معناداری تمامی موارد کوچک‌تر یا مساوی با ۰/۰۵ به دست آمد و تماماً در محدوده قابل قبول جای گرفت؛ به این معنی که خبرگان پژوهش، مؤلفه‌های نهایی این پژوهش را مورد تأیید قرار داده‌اند.

نتیجه‌گیری

هدف از انجام پژوهش حاضر، شناسایی و تبیین موانع وحدت اسلامی با تأکید بر دیدگاه علمای مذاهب اسلامی می‌باشد. بدین منظور به مصاحبه با خبرگان این حوزه پرداخته شد و داده‌های جمع‌آوری

مضامین دینی و اجتماعی مهم نزد ایشان است که بر آن تأکید ویژه داشته و آن را عامل پیروزی مسلمانان می‌دانسته است.

صدرا،^{۴۷} به آسیب‌شناسی مفهوم وحدت اسلامی در قالب دوگانه فرقه‌گرایی و سکولاریسم پرداخته است. مفهوم وحدت اسلامی، در تاریخ معاصر از شبه قاره هند برخاست و در نهایت، از طریق سید جمال در جهان اسلام گسترش یافت. این مفهوم همواره در چهارچوب دوگانه مفهومی فرقه‌گرایی و سکولاریسم مورد خوانش و توجه قرار گرفته است. همین مسئله سبب شده که این مفهوم درست عکس کارکرد خود که ایجاد وحدت در بین فرق اسلامی برای غلبه بر عقب‌ماندگی ناشی از استعمار و استبداد است، عمل کند. در این مقاله سعی شده است که زمینه‌های تاریخی و سیاسی - اجتماعی ایجاد، تطور و گسترش وحدت اسلامی بررسی شود.

روش تحقیق

پژوهش حاضر مطالعه‌ای کیفی است که از نظر هدف بنیادی است و در دسته پژوهش‌های تفسیری جای می‌گیرد. بررسی‌های تفسیری تلاش می‌کنند از طریق معانی که افراد به پدیده‌ها می‌دهند، آنها را درک کنند.^{۴۸} در تحقیق کیفی، داده‌های کیفی ارزشمندند؛ چون براساس آنها می‌توان از طریق تحلیل کیفی به استنتاج و استخراج نظریه از بستر زمینه مورد مطالعه رسید. در این راستا، کوشش جهت تولید و ظهور مفاهیم، قضایا، فرضیات و نظریه علمی به‌جای آزمون و ارزیابی نظریه است.^{۴۹}

بنابراین در این پژوهش به‌منظور یافتن موانع وحدت اسلامی از مصاحبه غیر ساختمند استفاده شده است. بدین منظور، پس از مصاحبه با ۳۵ نفر از علمای

۴۷. «آسیب‌شناسی مفهوم وحدت اسلامی در قالب دوگانه فرقه‌گرایی و سکولاریسم».

۴۸. روش‌شناسی پژوهش کیفی در مدیریت.

۴۹. روش تحقیق با رویکردی به پایان‌نامه نویسی.

50. Statistical Package for the Social Sciences

51. Binomial Test

جدول ۱: تجزیه و تحلیل مؤلفه‌های پژوهش توسط آزمون دو جمله‌ای

ردیف	مؤلفه‌های استخراج شده	گروه‌بندی (نقطه برش)	توزیع پاسخها در هر گروه	تعداد کل خبرگان	سطح معناداری	وضعیت
۱	اندیشه‌های تکفیری	۳ >	۳۰	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۵			
۲	وها بیت	۳ >	۳۲	۳۵	۰/۰۰۰	تأیید
		۳ <=	۳			
۳	فرقه‌گرایی	۳ >	۲۹	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۶			
۴	اندیشه‌های افراطی	۳ >	۲۹	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۶			
۵	جنگهای مذهبی	۳ >	۳۲	۳۵	۰/۰۰۰	تأیید
		۳ <=	۳			
۶	بی‌ثبات سازی	۳ >	۲۸	۳۵	۰/۰۰۳	تأیید
		۳ <=	۷			
۷	تحریف بیداری اسلامی	۳ >	۲۹	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۶			
۸	تروریسم خوب و بد	۳ >	۳۲	۳۵	۰/۰۰۰	تأیید
		۳ <=	۳			
۹	مبارزه با تروریسم، دروغ بزرگ ائتلاف آمریکایی	۳ >	۳۰	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۵			
۱۰	داعش، دست پرورده آمریکا	۳ >	۲۸	۳۵	۰/۰۰۳	تأیید
		۳ <=	۷			
۱۱	تضعیف محور مقاومت	۳ >	۳۳	۳۵	۰/۰۰۰	تأیید
		۳ <=	۲			
۱۲	توهین به پیامبر(ص)	۳ >	۳۰	۳۵	۰/۰۰۲	تأیید
		۳ <=	۵			

شده مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و در نهایت ۱۲ و سنی، با ترویج اندیشه‌های افراطی و اختلاف افکن در مؤلفه در این خصوص به تأیید رسید:

۱. اندیشه‌های تکفیری: جوامع اسلامی در حال حاضر در وضعیت بغرنج و بسیار حساسی قرار گرفته‌اند؛ زیرا جریانهای تکفیری با نادیده گرفتن دشمنان اصلی اسلام و مسلمانان، در پی دشمن‌تراشی میان مذاهب اسلامی و شعله‌ور شدن آتش جنگهای مذهبی در جوامع اسلامی برآمده‌اند. هرگونه اقدام علیه وحدت مسلمانان و ترویج اندیشه‌های افراطی و تحریک احساسات مسلمانان علیه یکدیگر، اقدامی مزدورانه و مطابق با خواسته‌های قدرتهای استکباری است. حال این پرسشها مطرح می‌شود که چه جریانی اعم از شیعه

۲. وهابیت: فرقه وهابیت به دنبال ترویج و نشر اندیشه‌ها و افکار گمراه کننده خود در میان کشورهای اسلامی است که این امر منجر به وارونه جلوه دادن اسلام ناب - که منطبق با فطرت انسانها است - خواهد شد، بنابراین شناخت جریانهای ضدتقریبی،

می‌تواند در زدودن افکار خرافی و مقابله با بدعتها و فرقه‌گرایی در جهان اسلام و در نهایت معرفی اسلام راستین نقش مهمی داشته باشد. چنین تفکراتی، به علت وجود مشکلات اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی، به مناطق مسلمان‌نشین مختلفی نیز رسوخ نموده است که بعضاً شاهد حضور تروریستهای تکفیری از این حوزه جغرافیایی در بحران سوریه و دیگر کشورهای اسلامی می‌باشیم؛ زیرا حمایت‌های مالی گروه‌های افراطی و تکفیری از برخی مناطق فقیرنشین، به‌عنوان ابزار مهم در راستای نفوذ فکری تبلیغی و هابیت به متن جوامع اسلامی است. القای اندیشه‌های سلفی، از مهم‌ترین اهداف نفوذ جریان‌های تکفیری در میان کشورهای اسلامی است. از این رو، مقابله علمای اسلامی با این اندیشه‌ها، می‌تواند از نفوذ خرافات و بدعتها خطرناک در اسلام جلوگیری نماید.

۳. فرقه‌گرایی: در سال‌های اخیر قدرتهای استکباری با اجرای پدیده تکفیر برای ممانعت از پیشروی موج هم‌گرایی امت اسلامی که در رأس آن نظام اسلامی قرار داشت، به برجسته‌سازی برخی اختلافات فرعی و کم‌اهمیت میان شیعه و سنی و القای غیرقابل رفع بودن اختلافات میان مذاهب اسلامی پرداختند. پدیده موهوم فرقه‌گرایی با رویکرد رجوع خیانت بار به عقبه تاریخی صدر اسلام و با برداشت برشی از تاریخ اسلام و مسلمانان، برای افزایش خصومتها میان شیعه و سنی برپا گردید، این توطئه خطرناک از سوی عاملان آن، منجر به آتش‌افروزیهای فراوان در جوامع اسلامی گردیده است. واژه فرقه به معنای جدایی است؛ فرقه به معنای گروه مردم و فرقه زدن به معنای راه گروهی را رفتن است،^{۵۲} همچنین فرقه به معنای طایفه و دسته و گروه، به کار رفته است.^{۵۳} در فرهنگ علوم سیاسی، فرقه‌گرایان بخشی از جامعه هستند که از مذهب رسمی جدا شده یا به

آیینی گرویده باشند.^{۵۴} در جای دیگر، فرقه‌گرایی به معنای قطع رابطه با افراد بیرون از یک گروه و تعصب شدید نسبت به گروه خود و در نتیجه تبدیل شدن به دسته‌ای جدا از مردم، به کار رفته است.^{۵۵} در مجموع می‌توان گفت: «فرقه‌گرایی» از جمله واژه‌هایی است که دلالت‌های تازه‌ای دارد که به معنای تعصب بیجا نسبت به فرقه معین از جمله در مسائل فکری و اعتقادی است و چنانچه در جامعه‌ای گسترش یابد، به گسیختگی و عدم انسجام آن می‌انجامد و مانع از وحدت و نیرومندی آن می‌گردد.

۴. اندیشه‌های افراطی: وجود اختلاف و تفرقه از سوی برخی افراطیون اعم از شیعه و سنی، منجر به طمع‌ورزی دشمنان اسلام علیه دین و موجودیت کشورهای اسلامی شده است. با تعمق در برخی اقدامات گروه‌های افراطی که در پی نهادینه کردن خشونت در میان مسلمانان هستند، درمی‌یابیم افراطیون با حمایت‌های مالی فراوان از سوی برخی گروه‌های معاند اسلام و نیز از سوی برخی افراد مغرض و وابسته به بیگانگان و با گسترش بسیاری از رسانه‌های تفرقه افکن، در صدد ایجاد اختلاف و تفرقه میان مسلمانان برآمده‌اند و با بزرگ‌نمایی برخی اختلافات میان مذاهب اسلامی، به ایجاد دشمنی میان مسلمانان و کشورهای اسلامی و غفلت از دشمن اصلی اسلام دامن می‌زنند، این نوع مواضع تفرقه افکنانه که غالباً با ژست دفاع از آموزه‌های اسلامی از سوی گروه‌های تندروی مسلمان صورت می‌گیرد، باعث شده دشمنان اسلام با نفوذ در بین گروه‌های مختلف افراطی، در پی شعله‌ور کردن جنگ و درگیری میان مسلمانان باشند که وجود اختلافات متعدد مذهبی در میان جوامع اسلامی و بحران‌های مختلف مذهبی و اتخاذ مواضع خصمانه برخی علمای اسلامی علیه یکدیگر، خود مؤید این ادعا است. با این

۵۲. لغت‌نامه.

۵۳. فرهنگ فارسی.

۵۴. فرهنگ علوم سیاسی.

۵۵. فرهنگ خاص علوم سیاسی.

وجود، رسالت مهم و حیاتی علمای اسلام در مقابله با این گونه اندیشه‌های تکفیری، غیرقابل انکار است؛ زیرا برخی به اصطلاح علمای حامی گروه‌های افراطی، با بهره‌گیری از رسانه‌ها و شبکه‌های ماهواره‌ای در عمل به‌عنوان مزدور دشمنان اسلام عمل نموده و با تحریک احساسات مسلمانان، به ایجاد بحران و درگیری در بین جوامع اسلامی دامن می‌زنند. بحران سوریه و عراق نماد بارز نقش‌آفرینی برخی علمای حامی گروه‌های افراطی به‌عنوان مزدوران استکبار است که با تحریک برخی افراد جاهل و متحجر، نقشه‌های شوم قدرتهای استکباری را در منطقه اجرا می‌کنند. برخی افراد با برچسب دفاع از اهل‌بیت در صدد توهین به دیگر مذاهب اسلامی هستند؛ این گروه‌های مزدور با ایجاد سایتها و شبکه‌های ماهواره‌ای مختلف و تفرقه‌افکنی در بین مسلمانان و نفی هرگونه وحدت اسلامی، در عمل به‌عنوان مزدوران دشمنان فعالیت می‌کنند و به‌عنوان خطر مهم پیش رو برای اتحاد مسلمانان شناخته می‌شوند. گروه‌های مذکور که بعضاً از امکانات مالی و رسانه‌ای فراوانی برخوردارند، به بهانه دفاع از اهل‌بیت به برخی صحابه پیامبر(ص) توهین و ناسزا می‌گویند و با تحریک احساسات در راستای اهداف استکبار حرکت می‌کنند که این نوع حرکات نیز با هر عنوان و از سوی هر شخصی که صورت گیرد، محکوم خواهد بود؛ زیرا حرکات اختلاف‌افکنانه، خواسته یا ناخواسته در راستای کمک به استکبار برای نابودی اسلام تلقی می‌گردد. مسلمانان و علمای اسلامی با بصیرت در مواقع حساس از این نوع حرکات اعلام انزجار نموده‌اند، لیکن ضرورت ورود بیشتر علمای دغدغه‌مند و دلسوز برای اتحاد امت اسلامی در حال حاضر و در شرایط حساس منطقه‌ای به‌شدت احساس می‌گردد که امید است با مقابله علمای اسلامی اعم از شیعه و سنی با اندیشه‌های متعصبانه گروه‌های افراطی، اتحاد روزافزون میان مسلمانان و علمای اسلامی برقرار شود که حصول این مهم می‌تواند به تضعیف توطئه‌های شوم

دشمنان اسلام در منطقه منجر گردد.
۵. جنگ‌های مذهبی: آمریکا و اسرائیل با هدف تضعیف جبهه مقاومت، با طرح انجام عملیات تروریستی و با کمک گروه‌های تکفیری در جهان اسلام، به دنبال فتنه‌انگیزی و ایجاد جنگ مذهبی میان مذاهب اسلامی هستند. نباید از یاد برد که وجود اختلافات مذهبی و سیاسی در جهان اسلام، در نهایت به سود دشمنان اسلام تمام خواهد شد و آمریکا بر مبنای راهبرد بی‌ثبات سازی در خاورمیانه و با هدف ایجاد فتنه و جنگ‌های مذهبی، در نهایت تقویت رژیم مضمحل شده اسرائیل را دنبال کرده است. حوادث سوریه، لبنان، یمن، عراق و دیگر کشورهای اسلامی به هم مرتبط است؛ زیرا ایجاد آشوب و درگیری در این کشورها منجر به تضعیف و حتی نابودی وحدت اسلامی و در نتیجه حفظ منافع اسرائیل خواهد گردید. بنابراین تحولات کشورهای اسلامی بر همدیگر تأثیر خواهد داشت و ضرورت ارتقای وحدت اسلامی در مقابله با توطئه‌های دشمنان اسلام بیش از گذشته باید مورد توجه قرار گیرد.

۶. بی‌ثبات سازی کشورهای اسلامی: بدهی است جوامع اسلامی به‌شدت مورد تهاجم انواع توطئه‌های دشمنان قرار گرفته‌اند. این تهاجمها که با راهبرد تفرقه و اختلاف در کشورهای اسلامی صورت می‌گیرد، در واقع با تضعیف گفتمان مقاومت، بی‌ثبات‌سازی جهان اسلام را دنبال می‌کنند. بنابراین ضرورت اتحاد و همبستگی عمیق در صفوف مسلمانان بیش از هر زمان احساس می‌شود، اتحادی که تفرقه و دودستگی را از میان بردارد و هدفها را به یک جهت سوق دهد. برای رسیدن به این مهم، اجتناب از طرح شعارگونه وحدت اسلامی، امری ضروری است؛ زیرا تحقق وحدت به معنای تمام کلمه و در ابعاد سیاسی، فرهنگی و اقتصادی مورد نظر است.

۷. تحریف بیداری اسلامی: به‌عنوان مثال، آزادی دیکتاتور سابق مصر و بی‌اعتنایی به خواسته انقلابیون

مبنی بر لغو معاهده کمپ دیوید، و جایگزینی دولتهای غرب‌گرا در برخی کشورهای صاحب بیداری اسلامی انجام گرفته است، یقیناً در راستای تحریف بیداری اسلامی صورت می‌گیرد. دشمنان اسلام، به هیچ عنوان با بیداری اسلامی ملتها به‌خصوص انقلاب مردم بحرین، مصر، یمن، تونس و لیبی موافق نیستند؛ زیرا آن را به‌عنوان فروپاشی حکومت و قدرت خود احساس می‌کنند. از این رو برای حفظ تاج و تخت سیستم پادشاهی خود، به اقدامات پیشگیرانه فراوان همچون تقویت همکاریهای دوجانبه با دشمنان و وادادگی بیشتر در مقابل آنان، از طریق ارائه امتیازات بیشتر و مبادلات کلان تجاری با آنها روی آورده‌اند. همچنین اعمال نفوذ در بدنه دولتهای برآمده از بیداری اسلامی، ترویج اسلام سکولار و حمایت از آن و مبارزه با اسلام سیاسی، از جمله راهبردهای مهم آنها است. قدرتهای استبدادی الگوپذیری کشورهای صاحب بیداری اسلامی از ایران را بر نمی‌تابند و در پی آن هستند، تا حکومتهای برآمده از بیداری اسلامی را با روش و راهبرد مدنظرشان؛ یعنی مدل اسلامی سکولار هماهنگ سازند. این‌گونه است که تحریف بیداری اسلامی در صدر اقدامات قدرتهای غربی قرار گرفته است، تا با ایجاد تفرقه و اختلاف میان انقلابیون و تغییر و انحراف در دولتهای برآمده از بیداری اسلامی، بتوانند منافع نامشروع کلیدی خود را در منطقه تأمین نمایند. بنابراین در تحولات اخیر کشورهای صاحب بیداری اسلامی، شاهد اعمال نظر بیگانگان و تحریف مهم‌ترین خواسته انقلابیون؛ یعنی استکبارستیزی و ضدیت با رژیم اشغالگر قدس هستیم که این نوع بی‌ثبات‌سازی در جهان اسلام و نیز ایجاد درگیریهای مذهبی و اختلاف‌افکنی میان مسلمانان به‌نوبه خود بسیار معنادار به نظر می‌رسد.

۸. تروریسم خوب و تروریسم بد: استکبار جهانی و مدعیان دروغین حقوق بشر با ترسیم پدیده‌ای مضحک با عنوان تروریسم خوب و تروریسم بد، در

واقع حمایت بی‌شائبه خود را از گروههای تکفیری رسماً اعلام نمودند. طرح شعار مقابله با داعش رویکرد فریبکارانه‌ای است که برای لایوشانی طرح تروریسم خوب و تروریسم بد در منطقه صورت می‌گیرد، به‌ویژه آنکه بدانیم تروریستهای تکفیری با دلارهای نفتی برخی کشورها و حمایت تسلیحاتی غرب، و نیز پادویی برخی دولتهای سازشکار، فجیع‌ترین جنایتها را در حق مردم منطقه روا داشته‌اند.

۹. مبارزه با تروریسم، دروغ بزرگ ائتلاف آمریکایی: بدیهی است ایجاد ائتلاف از سوی حامیان اصلی تروریسم در منطقه تحت عنوان مقابله با داعش، نه تنها برای نابودی گروههای تکفیری صورت نمی‌گیرد، بلکه حمایتهای مستمر و مؤثر قدرتهای استکباری از تکفیریه‌ها در سوریه، عراق، یمن و دیگر کشورهای اسلامی، مصداق بارز دروغ بزرگ دولت آمریکا در مبارزه با تروریسم و افراطی‌گری است. مانور تبلیغاتی آمریکا در مبارزه با داعش از سوی حامیان تروریسم از یک‌سو و عقبه ننگین آمریکا و رژیمهای مرتجع عربی در تجهیز داعش از سوی دیگر، آنها را دچار پارادوکس عجیبی کرده است. امیدواری به ائتلاف قدرتهای غربی برای نابودی تروریسم ساده‌اندیشی است، بلکه باید تأکید نمود این ائتلاف در میدان نبرد، نه تنها برای نابودی تروریسم اقدام جدی و واقعی از خود نشان نمی‌دهد، بلکه در عمل تدابیری برای تقویت این گروههای تروریستی اتخاذ کرده است.

۱۰. داعش، دست‌پرورده آمریکا: هدف از تشکیل داعش نیز به آشوب کشیدن منطقه و تجزیه کشورهای اسلامی و در خدمت منافع آمریکا درآمدن منابع کشورها با حضور حداکثری آمریکا در منطقه می‌باشد. برای ریشه‌یابی پیوند داعش با دولت آمریکا، شواهد بسیاری وجود دارد که هرکدام از آن نشانه‌ها به‌تنهایی برای اثبات این مدعا کافی است، اما اعتراف آشکار و رسمی مقامات رسمی آمریکا، مبنی بر اینکه آمریکا در پس پرده تأسیس گروهک

داعش است، و نیز افشاگریهای کارمند سابق «سیا» که نشان می‌دهد آمریکایی‌ها و هم‌بیمانانش با رمز «لانه زنبورها» داعش را تشکیل دادند، خود به تنهایی می‌تواند به‌عنوان مؤید این مدعا مورد نظر قرار گیرد. رسوایی‌های اخیر آمریکا در کمک به داعش و تلاش برای کاهش آمار تلفات این گروه تروریستی در برهه زمانی پیروزی نهایی مردم عراق و سوریه در نابودی داعش، خود مؤید آشکار این مدعا است. رفتارشناسی قدرتهای غربی در مبارزه با تروریسم نشان می‌دهد، این ائتلاف در واقع برای حفظ داعش از همه ابزارها بهره می‌گیرد، اما رسانه‌های غربی برای فریب افکار عمومی، اقدامات ضعیف و مدیریت شده این ائتلاف در مبارزه با تروریسم را با غلو و مبالغه به خورد مخاطبان خود می‌دهند.

۱۱. تضعیف محور مقاومت: تضعیف و حتی نابودی کشورهای حامی مقاومت، از مهم‌ترین راهبردهای آمریکا و متحدانش در منطقه است. به‌ویژه آنکه جبهه کفر به سردمداری آمریکا و متحدانش، در موضع ذلت و حقارت قرار گرفته و با توجیه شکستهای متعدد خود در نبرد با سوریه و عراق و ضعف در عرصه دیپلماسی، با طرح سناریوی متعدد در راستای تضعیف محور مقاومت، در صدد توجیه افتضاحات اخیر خود در منطقه برآمده است. ترس و واهمه آمریکا و قدرتهای غربی از پیروزی جریان مقاومت، ناظر بر تقویت وحدت امت اسلامی است که منافع اسرائیل را نیز به خطر انداخته است. توطئه دولتهای غربی برای تداوم حمایت از تروریسم، بر محور مدیریت گروههای تکفیری علیه جبهه مقاومت به‌ویژه ایران، حزب‌الله لبنان، سوریه و عراق است. بنابراین حفظ موازنه میان گروههای تروریستی و جلوگیری از نابودی داعش و حتی النصره و استمرار حیات ننگین همه گروههای تکفیری، استراتژی شوم قدرتهای غربی به شمار می‌رود که در تبعیت از سیاستهای آمریکا بر یکدیگر سبقت می‌جویند. قدرتهای غربی با ایجاد بحران در

کشورهای حامی مقاومت و با هدف جلوگیری از نفوذ انقلاب اسلامی، جنگ خون‌باری را علیه ملت‌های منطقه آغاز نموده‌اند، اما در عمل به تقویت روزافزون جنبش انصار الله یمن و نیز پیروزیهای متعدد ارتش مردمی در سوریه و عراق علیه گروههای تکفیری و نابودی داعش منتهی شده که این مسئله بر نگرانیهای آمریکا افزوده است. مواضع خصمانه دشمنان اسلام علیه حزب‌الله لبنان، خود بیانگر به هدر رفتن بسیاری از کمکهای مالی و تسلیحاتی آنها در سالهای اخیر به گروههای افراطی و اضمحلال و شکستهای متعدد آنها، در اختلاف‌افکنی میان کشورهای اسلامی است. حفظ امنیت و منافع اسرائیل از مهم‌ترین راهبردهای کلان آمریکا و متحدانش در خاورمیانه است، لیکن پیروزی محور مقاومت علیه دشمنان اسلام در سوریه و عراق، به تقویت وحدت اسلامی در منطقه علیه اسرائیل منجر شده است.

۱۲. توهین به پیامبر(ص): توهین و تهاجم علیه اسلام در طول سالهای اخیر و به طرق مختلف، به‌طور فزاینده‌ای از سوی جریانات وابسته به شبکه‌های صهیونیستی دنبال می‌شود، رسانه‌های غربی به‌عنوان اهرم اجرایی قدرتهای استکباری برای مقابله با اسلام واقعی، از همه توطئه‌ها علیه امت اسلامی بهره می‌گیرند که در سالهای اخیر این امر با استفاده از رسانه‌های غربی در توهین به پیامبر(ص) رقم خورده است. مدتی است موج اسلام‌گرایی در غرب به راه افتاده است که با گرایشهای مختلف به مذاهب متعدد اسلامی در حال وقوع می‌باشد که در نوع خود جالب به نظر می‌رسد؛ زیرا پس از آشکار شدن ماهیت لیبرالیسم و مارکسیسم، دیگر غرب پاسخ‌گوی خلأ ایجاد شده در زندگی مردم ناشی از نفی خدا نیست، همچنین آثار زشت این دو مکتب مادی که در قالب جنگ و خونریزی با اسم آزادی و نیز بی‌عدالتی، بی‌چارگی، تحمیل مسائل روانی، بی‌خانوادگی و از هم پاشیدگی اجتماعی هنجارها، خود را بروز داده است، همه و همه موجب

شده تا اسلام برای مردم غرب پدیده‌ای جذاب، جدید و دارای ظرفیتهای فراوان در پاسخ‌گویی به نیازهای فطری جوامع بشری به شمار آید. همچنین کاهش رغبت مردم به کلیسا و آموزه‌های مسیحیت، به‌رغم برخورداری از امکانات فراوان در سطح دنیا قابل توجه است؛ زیرا کارنامه غیرقابل قبول کلیسا در بعد نظری و عجز از پاسخ‌گویی به نیازهای فکری جوامع بشری و نیز خبط و خطاهای سنگین کلیسا در مسائل اخلاقی، فضای یأس و ناامیدی و نابسامانیهای روحی را در غرب پدید آورده است. بنابراین گسترش اسلام در میان توده‌های مردمی و تعمیق شناخت

تازه مسلمانان از اسلام، خود به‌عنوان برگ برنده نفوذ اسلام واقعی و اصیل می‌تواند در تداوم موج اسلام‌گرایی در غرب مهم و حیاتی به نظر آید. نظام سلطه غرب برای تداوم سیطره خود بر سرزمینهای اسلامی دیگر، به رویکرد سخت‌افزاری همچون پیاده کردن نیروی نظامی به کشورهای اسلامی و استقرار ناوهای هواپیمابر جنگی در خلیج فارس و دیگر نقاط روی نخواهد آورد، بلکه راهبرد جنگ نرم و ترویج اختلاف‌افکنی در جوامع اسلامی از طریق توهین به پیامبر(ص) می‌تواند بهترین نتایج را برای دشمنان اسلام به همراه داشته باشد.

کتابنامه

- قرآن کریم، ترجمه ناصر مکارم شیرازی، قم، مدرسه امام علی بن ابی‌طالب(ع)، ۱۳۸۹ش.
- «آسیب‌شناسی مفهوم وحدت اسلامی در قالب دوگانه فرقه‌گرایی و سکیولاریسم»، محمد صدرا، مجله سیاست، دوره ۴۹، شماره ۲، تابستان ۱۳۹۸ش.
- «آینده پژوهی روند همگرایی و وحدت دنیای اسلام»، محمدرضا قاندي و علیرضا گلشنی، مجله تحقیقات سیاسی بین‌المللی، شماره ۲۳، تابستان ۱۳۹۴ش.
- «أثر الأدلة المختلف فيها (مصادر التشريع التبعیة) فی الفقه الإسلامی، مصطفی دیب البغا، دمشق، دارالقلم؛ دارالعلوم الإنسانیة، ۱۴۲۰ق.
- «أعیان الشیعة، سید محسن امین، بیروت، دارالتعارف، ۱۴۲۱ق.
- امامت و رهبری، مرتضی مطهری، قم، صدرا، ۱۳۷۰ش.
- «أمل الآمل، محمد بن حسن حرعاملی، بغداد، مکتبة الأندلس، ۱۳۸۵ق.
- «بازخوانی مفهوم وحدت اسلامی در نهج البلاغه»، ابوذرقاسمی آرانی و زینب خرم آبادی آرانی، مجله حبل المتین، شماره ۷، تابستان ۱۳۹۳ش.
- «بررسی مبانی قرآنی اندیشه تقریبی ملا سعید نورسی»، محسن نورائی و مریم صحرايي، مجله مطالعات تقریبی مذاهب اسلامی، شماره ۴۸، پاییز و زمستان ۱۳۹۶ش.
- «بیانات در جمع روحانیان شیعه و اهل سنت کرامانشاه»، سید علی خامنه‌ای، ۱۳۹۰/۷/۲۰ش.
- «بیانات در دیدار با میهمانان شرکت کننده در کنفرانس بین‌المللی وحدت اسلامی»، سید علی خامنه‌ای، ۱۳۸۵/۵/۱ش.
- پیشوایان تقریب: آیت‌الله العظمی بروجردی و شیخ محمود شلتوت (مجموعه مقالات کنگره بین‌المللی بزرگداشت آیت‌الله العظمی بروجردی و شیخ محمود شلتوت)، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ۱۳۸۳ش.
- ترتیب کتاب العین، خلیل بن احمد فراهیدی، قم، اسوه، ۱۳۸۳ش.
- تهذیب الأحکام، محمد بن حسن طوسی، تهران،

- دارالکتب الإسلامية، ۱۳۶۴ ش.
- «جایگاه وحدت و انسجام در اسلام با تأکید بر دیدگاه مقام معظم رهبری»، زهرا قاسمی و سید محمدامین حسینی، مجله اسلام و علوم اجتماعی، شماره ۹، بهار و تابستان ۱۳۹۲ ش.
- درآمدی بر مبانی وحدت اسلامی، چالشها و فرصتها، محمدحسین مختاری، تهران، دانشگاه مذاهب اسلامی، ۱۳۹۷ ش.
- «راهبردهای اتحاد جهان اسلام با ابتدای بر دیدگاههای مقام معظم رهبری (مدظله العالی)»، هادی رجبی، مجله پژوهشهای سیاسی جهان اسلام، سال نهم، شماره ۳، پاییز ۱۳۹۸ ش.
- «راهبردهای دستیابی به بینش وحدت اسلامی در کلام رضوی»، فاطمه معتمد لنگرودی و محمدرضا بارانی، مجله فرهنگ رضوی، شماره ۲۳، پاییز ۱۳۹۷ ش.
- «راهبردهای وحدت و تقریب مذاهب اسلامی؛ مروری بر رهنمودهای مقام معظم رهبری»، محمدابراهیم ساورسقلی، مجله حبل المتین، شماره ۶، بهار ۱۳۹۳ ش.
- روش تحقیق با رویکردی به پایان نامه نویسی، غلامرضا خاکی، تهران، بازتاب، ۱۳۸۷ ش.
- روش شناسی پژوهش کیفی در مدیریت: رویکردی جامع، حسن دانایی فرد، سید مهدی الوانی و عادل آذر، تهران، صفار؛ اشراقی، ۱۳۸۸ ش.
- شیخ محمود شلتوت طلایه دار تقریب، عبدالکریم بی آزار شیرازی، تهران، مجمع جهانی تقریب مذاهب اسلامی، ۱۳۷۹ ش.
- الصحاح تاج اللغة و صحاح العربیة، اسماعیل بن حماد جوهری، بیروت، دارالعلم للملایین، ۱۳۷۶ ق.
- صحیفه امام، سید روح الله خمینی، تهران، مؤسسه تنظیم و نشر آثار امام خمینی (ره)، ۱۳۷۹ ش.
- طبقات الشافعیة الکبری، عبد الوهاب بن علی سبکی، قاهره، هجر، ۱۴۱۳ ق.
- عدة الأصول، محمد بن حسن طوسی، قم، مؤسسه آل البيت (ع)، ۱۴۰۳ ق.
- فرهنگ خاص علوم سیاسی، حسن علیزاده، تهران، روزنه، ۱۳۸۱ ش.
- فرهنگ علوم سیاسی، علی اکبر آفابخشی و مینو افشاری راد، تهران، چاپار، ۱۳۸۳ ش.
- فرهنگ فارسی، محمد معین، تهران، امیرکبیر، ۱۳۶۴ ش.
- کتاب الاجازات، حسن بن یوسف حللی، کاتب: ابراهیم بن محمد حرفوشی عاملی کرکی، تاریخ کتابت: ۱۰۷۰ ق، در: کتابخانه مجلس شورای اسلامی.
- لغت نامه، علی اکبر دهخدا، تهران، دانشگاه تهران، ۱۳۷۷ ش.
- معانی الأخبار، محمد بن علی ابن بابویه، قم، دفتر انتشارات اسلامی، ۱۳۶۱ ش.
- «موانع وحدت اسلامی از منظر حضرت زهرا (س)»، صدیقه لکزایی، مجله سیاست متعالیه، شماره ۲۲، پاییز ۱۳۹۷ ش.
- «نقش استراتژی تقریب در تحقق وحدت اسلامی»، محمدحسین مختاری، دومین همایش بین المللی و سومین همایش ملی اسلام و ارزشهای متعالی، تهران، دانشگاه تربیت دبیر شهید رجایی، ۱۳۹۷ ش.
- «نگرشی بر انسجام اسلامی از منظر امام علی (ع)»، احمد عابدی و حامد پوررستمی، مجله شیعه شناسی، شماره ۱۹، پاییز ۱۳۸۶ ش.
- نهج البلاغه، محمد بن حسین شریف رضی.
- «واکاوی مؤلفه های وحدت اسلامی در اشعار احمد محرم»، مالک عبدی، مجله ادب عربی، سال ۱۰، شماره ۱، بهار ۱۳۹۷ ش.